

Slovenská spoločnosť pre štúdium náboženstiev pri SAV, Gondova 2, 818 01 Bratislava

PhDr. Ing. Tomáš Gál, PhD.

Odborné vyjadrenie

k problematike prekrývania pedagogiky a religiozity vo waldorfskom školstve na Slovensku

Počas ostatných dvoch rokov sa objavuje v širšej spoločnosti medializovaná polemika o waldorfskom školstve, konkrétne ZŠ na Vihorlatskej ulici 10 v Bratislave. Súčasťou tejto polemiky je aj skúmanie, či a do akej miery sa prelína alternatívna pedagogika tejto inštitúcie s konkrétnym religióznym alebo spirituálnym učením. Takáto téma je už dlhšie v záujme Slovenskej spoločnosti pre štúdium náboženstiev pri SAV (SSŠN), ktorá okrem iných projektov, skúma religióznu situáciu na Slovensku.

Stav rozpracovania problematiky

Komplexný výskum prelínania spirituálnych a religióznych smerov na Slovensku v podstate neprebehol. Známe sú len ohraničené čiastkové výpovede konkrétnych prípadových štúdií (najznámejší príklad je asi dokument T. Nvotovej: *Ježiš je normálny*; 2008). Systematický výskum je akademickej obci do istej miery sťažený tým, že nie je možné jednoznačne určiť, ak sa niektoré spoločenstvo považuje za religiózne alebo spirituálne, pretože súčasná legislatíva právnu úpravu takéhoto deklarovania reálne neumožňuje, v prípade že má počet členov nižší ako 20 000. Z takéhoto normatívneho pohľadu by bolo možné celý problém religiozity a alternatívneho školstva opustiť a prenechať prípadne konkrétne sporné podnety na posúdenie expertom z oboru pedagogiky. Avšak spoločenská objednávka si do istej miery žiada určitý stupeň vyjasnenia.

K takémuto vyjasneniu v podstate neprispel zborník *Nebezpečné spoločenstvá, rodina, škola a štát*, (Lojda 2009, ed.), ktorého úroveň značne znižuje nedostatočná selekcia príspevkov prejavujúca sa niekedy nízkym stupňom expertízy prispievateľov. Nenaplnenie nehodnotiacej paradigmy vedy a vedeckého skúmania tiež neprispieva k väčšej relevancii tohto dielka. (Viac v odbornej recenzii Bc. Alexander Trestenský, 2009).

V rámci SSŠN sa témou presahov (novej) spirituality a religiozity do pedagogiky nezávisle na sebe zaoberajú Mgr. Irena Guzmová a Mgr. Eva Veselská, ktorých výsledky výskumov však zatiaľ nie sú v publikovateľnej podobe, napriek tomu však parciálne výsledky majú konkrétnu výpovednú hodnotu. Podľa I. Guzmovej teoretických výskumov Steinerových paradigiem a jej terénneho skúmania vo Waldorfskej škole: „...podľa empirických prieskumov [...] nemá waldorfská škola vplyv na religióznu orientáciu žiakov a len minimálny vplyv na ich vzťah k antropozofii“ (Guzmová, I.: nepublikovaný text)

Východiská pre analýzu vzťahu waldorfskej pedagogiky a možných spirituálnych a religióznych vplyvov tvorí (1) Religionistická analýza antropozofickej filozofie a (2) Teoretický a praktický impakt takejto filozofie na religiozitu/spiritualitu zverených detí.

Antropozofia

Ako je všeobecne známe antropozofia je filozofický a svetonázorový prúd založený Rudolfom Steinerom, ktorý dopomohol vzniknutiu aj waldorfského školstva. Rudolf Steiner považoval tento svetonázor za duchovné učenie, pričom striktné rozlišoval medzi prístupmi orientovanými na ducha a prístupmi orientovanými na dušu. antropozofia, adresujúca práve ducha človeka má za cieľ rozvíjať kognitívne schopnosti, akými sú imaginácia, inšpirácia alebo intuícia (Steiner 1993).

Predstavitelia Antropozofie odmietajú byť považovaný za náboženstvo (religiózne hnutie). Jean Yeager (2006) pomenoval sedem bodov, prečo antropozof nepovažuje svoje učenie za religiózne. V súčasnosti postúpili poznatky v teórii náboženstva (napríklad Stark & Bainbridge, 1996) dostatočne ďaleko, aby bolo možné vymedziť, aké faktory sú nevyhnutné pre udržanie náboženského spoločenstva. Významné medzi nimi sú organizovanosť, stálosť rituálov alebo sústava normatívnych dogiem, ktorým je člen poslušný. Podľa Yeagera sú práve tieto faktory neprítomné v Antropozofických spoločenstvách, striktné náboženské potreby obstaráva napríklad Spoločenstvo Kresťanov (inšpirované Antropozofiou) alebo rovnako dobre ľubovoľné iné náboženstvo.

Z tohto pohľadu možno odmietnuť typizovanie antropozofie do roly náboženstva. Keďže pre identitu antropozofa nie sú nevyhnutné ani skupinové rituály, nemožno hovoriť ani o kultovom hnutí, je možné však uvažovať o kategorizovaní antropozofie ako do istej miery vymedzeného duchovného spoločenstva, nakoľko obsahuje paradigmy, ktoré sú v istých ohľadoch excentrické vzhľadom ku svetonázorovému mainstreamu Slovenska.

Vplyv učenia antropozofie na vzdelávanie

Filozofia antropozofie vplyva na podstatu vzdelávania už len v tom, že podľa tohto filozofického smeru je správne ľudí vzdelávať. Táto filozofia tiež determinuje používané pedagogické a didaktické prostriedky, ktorých analýza však presahuje možnosti religionistického skúmania. Z religionistického pohľadu sú relevantné nasledovné zistenia o waldorfskej pedagogike:

- (1) Konkrétny vyučujúci môže byť ľubovoľného vierovyznania a môže toto svoje vierovyznanie aj prejavovať pred žiakmi.
- (2) waldorfská pedagogika je konformná ku štátnemu alebo väčšinovému náboženstvu v krajine, kde waldorfská škola pôsobí. Náboženskú výchovu (v prípade potreby) realizuje profesionál podľa pravidiel platných v danej krajine.
- (3) Žiak vo waldorfskej škole môže byť participantom ľubovoľného náboženstva alebo spirituálneho učenia, prípadne aj žiadneho.

Vzhľadom na uvedené možno implikovať, že v takejto škole sa významnejšie v pedagogickom procese prejavuje individuálne presvedčenie konkrétneho lektora, než možné filozofické predpoklady waldorfskej školy, ako inštitúcie. Z pohľadu religionistického skúmania je potom problém religiózneho ovplyvňovania vzdelávacieho procesu problémom individuálnej snahy lektora a je ho možné analyzovať iba od prípadu k prípadu. Takto vymedzený problém sa tá stáva problémom psychológie náboženstva, obdobne ako v prípade každej inej základnej škole (náboženskej, štátnej alebo súkromnej).

Praktické skúmanie

Takéto teoretické východisko som vo waldorfskej škole overil, spolu s kolegom – dokumentaristom Matejom Gécim, praktickým terénnym výskumom realizovaným vo forme zúčastneného pozorovania vyučovacieho procesu. V rámci tohto výskumu sme boli prítomní počas vyučovacieho procesu, interviewali sme pedagógov, a tiež hostujúceho holandského mentora školy. Naše rozhovory a pozorovania potvrdili teoretický predpoklad, **že antropozofický filozofický svetonázor nie je aplikovaný do vyučovacieho procesu waldorfskej školy a netvorí obsahovú náplň učebných osnov** a tiež nie je prítomný v žiadnych artefaktoch (obrazoch, inštaláciách) v rámci budovy waldorfskej školy, jej areálu, či jej internetovej prezentácie. Počas nášho skúmania sme identifikovali iba dva prípady štandardnej kresťanskej náboženskej symboliky.

Na základe vyššie uvedeného konštatujem, že

- a) V rámci waldorfskej školy nie sú prítomné žiadne religiózne prvky, ktoré by boli mimo alebo nad rámec štandardnej, nie-alternatívnej školy.
- b) V pedagogickom systéme waldorfskej školy sa neprejavuje žiadne aplikovanie antropozofického svetonázoru v nehmotnej ani v hmotnej podobe.
- c) Waldorfská škola je z pohľadu religionistiky vzdelávacou (pedagogickou) inštitúciou, nie religióznym ani spirituálnym spoločenstvom zameraným na šírenie konkrétneho náboženského smeru alebo duchovného učenia.

Zohľadnená literatúra

- Stark, R., Bainbridge, W. (1996) *Theory of Religion*, New Jersey: Rutgers University Press
- Steiner, R. (2008) *Eurytmie jako viditelná mluva*. Fabula, Hranice
- Steiner, R. (1999) *Filosofie svobody*. Michael, Svatý Kopeček u Olomouce
- Steiner, R. (2000): *Má cesta životem*. Michael, Svatý Kopeček u Olomouce
- Steiner, R. (1993) *Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky*. IOANES, Praha, 1993
- Steiner, R. (1993) *Výchova dítěte a metodika vyučování*. Baltazar, Praha
- Trstenský, A. (2009) *Miroslav Lojda (ed.) Nebezpečné spoločenstvá, rodina, škola a štát (recenzia)*, Axis Mundi 2/2009
- Václavík, David: *Sociologie nových náboženských hnutí*. Masarykova univerzita Brno, Malvern, Praha, 2007
- Václavík David 8.12.2008: *Posouzení možného náboženského obsahu výuky na waldorfských školách s přihlédnutím k situaci na ZŠ v Semilech*,

PhDr. Ing. Tomáš Gál, PhD., v.r.
Bratislava, 13. 5. 2010